

PRAVICA STARŠEV DO VZGOJE SVOJIH OTROK (2)

V prejšnjem članku smo govorili o naravnem temelju pravice staršev do vzgoje lastnih otrok, o univerzalnem in neodtujljivem značaju te pravice.

Izhajajoč iz tega razmisleka zlahka razumemo šolo kot nadaljevanje vzgojnega dela, ki se mora vršiti v domačem okolju. Vendar pa je treba povedati, da legitimna pristojnost v vzgojnih zadevah ne pripada le staršem: država in tudi Cerkev imata iz različnih razlogov neizogibne obveznosti na tem področju.

VLOGA DRŽAVE NA PODROČJU VZGOJE

Raznovrstni so razlogi, ki upravičujejo interes javnih oblasti do vzgoje. S praktičnega vidika je na mednarodni ravni očitno vidno dejstvo, da naraščajoča svoboda in socialno-ekonomski napredek družbe v osnovi vključuje potrebo, da javna oblast zagotavlja določeno kulturno raven prebivalstva; kompleksna družba bo namreč lahko pravilno delovala le, če bo obstajala ustrezna razdelitev informacij in znanj, potrebnih za njeno dobro funkcioniranje; ravno tako kot neko zadostno dojemanje kreposti in norm omogoča civilno sožitje ter ključno vpliva na vedenje posameznika in skupine.

Dovolj je, na primer, če pomislimo na pomen boja proti nepismenosti za izboljšanje socialne pravičnosti, da razumemo, da ima država nesporno zmožnost, funkcijo in pravice na področju spodbujanja in širjenja vzgoje, do katere ima vsak človek neodtujljivo pravico.¹

Kot konkretna zahteva skupnega dobrega je s tem upravičeno to, da državna ureditev vzpostavi določene nivoje poučevanja, katerih doseganje je lahko zakoniti pogoj za dostopanje do določenih univerzitetnih študijev ali drugih poklicnih dejavnosti.

V tem kontekstu se lahko zastavi vprašanje, ali med pristojnostmi staršev in države prihaja do nesoglasij oz. nezdružljivosti, ali pa je mogoče doseči, da se med seboj dopolnjujejo. V vsakem primeru se je treba vprašati: Kakšen je njihov medsebojni odnos? Do kod lahko postavlja zakone država, brez da bi izpodrinila pravice staršev, in kdaj lahko ukrepa, da bi zagotovila pravice otrok v odnosu do njihovih staršev?

V bistvu gre za vprašanja, ki se ne dotikajo vloge, ki sama po sebi pripada državi glede izobraževanja. Kljub temu pa je, v nasprotju s tem, kar bi bilo zaželeno, opaziti težnjo v javnih oblasteh, ki se v mnogih državah kaže vsaj od 18. stoletja dalje, in sicer, da te oblasti na vedno bolj izključujoč način prevzemajo funkcijo vzgoje in včasih dosegajo skoraj raven absolutnega monopola v šolstvu.

---

¹ Prim. Sv. Janez Pavel II., Govor na UNESCO, 2. 6. 1980; Kongregacija za nauk vere, navodilo *Libertatis conscientia*, 92

V osnovi tega interesa se nahaja zahteva, da bi na vse ljudi razširili eno samo etiko, ki bi ustrezala državljski morali, katere vsebino pa bi oblikovala nekakšna minimalna etična načela, ki bi imela univerzalno veljavo in bi si jih delili vsi ljudje; v najskrajnejših primerih pa se je to sprevrglo v skoraj totalitarno pojmovanje, saj poskuša nadomestiti državljana glede njegove odgovornosti, da on sam poseduje svojo presojo moralnosti in vesti, in tako se onemogočajo drugačni projekti ali slogi življenja, ki se razlikujejo od tistih, ki jih spodbuja s strani države ustvarjeno ali podprto javno mnenje.

Orodje za spodbujanje takšnih ciljev je bila obramba nevtralnega šolstva do zadnjega diha v t. i. javni šoli, osamitev ali ekonomska potopitev iniciativ na področju šolanja, ki so vzniknile v osrčju civilne družbe, ali pa omejevanje na posreden način z zakonsko vzpostavitvijo pogojev za priznanje šolanja ali s splošnimi zahtevami učnih načrtov na takšni ravni konkretnih določil in obsežnosti, da v praksi izločijo možnosti za specifične alternative družbenega značaja, kar dejansko privede do monopola na področju vzgoje, ali pa do zgolj formalnega obstoja šolskega pluralizma.

V tem kontekstu lahko trdimo, da je zahtevana nevtralnost državnih programov zgolj navidezna, saj vključujejo konkretno ideološko stališče. Poleg tega je na Zahodu mogoče ugotoviti, da so tovrstne pobude običajno povezane z željo, da bi iz človekove kulture izločili kakršno koli religiozno pojmovanje, ali pa z namero po relativiziranju temeljnih moralnih dobrin, kot so pomen čutenja in ljubezni, materinstvo, pravica do življenja od prvega trenutka spočetja do naravne smrti ...

V zadnjih letih se je ta pristop okrepil s tem, ko se je v šolah začela uporaba načel, ki so bolj lastna univerzitetnemu okolju, kot na primer svoboda katedre in predavanja za tiste, ki se ukvarjajo s poučevanjem. Na ta način je svoboda vzgoje omejena z domnevno svobodo, ki naj bi jo imel učitelj pri izražanju svojih idej in pri tem, da po svoji volji vzgaja učence, za kar naj bi bil pooblaščen s strani države.

V ozadju takšnega dojemanja svobode je zaznati globok pesimizem glede zmožnosti človeške osebe ter sposobnosti staršev in družbe na sploh, da otrokom zagotavlja vzgojo v krepstih in državljski odgovornosti.

Težave so presežene, kadar se upošteva, da šola v razmerju do staršev izpolnjuje nadomestno vlogo in da so »javne oblasti dolžne, da zajamčijo to pravico staršev in zagotovijo stvarne pogoje za njeno izvajanje,«² to pomeni, da se morajo ravnati po načelu subsidiarnosti.

SVOBODA POUČEVANJA

Obrambo pravice staršev do vzgoje otrok v šolskem okolju, pa naj bo to v primeru prekoračitve meja javnih oblasti, ali pa glede ideoloških ciljev s strani učitelja, se običajno označuje s pojmom svoboda poučevanja ali tudi svoboda vzgoje. Gre prav za naravno pravico staršev v luči odnosa do države ali do drugih vzgojnih dejavnikov.

---

² Katekizem katoliške Cerkve, 2229

Svoboda poučevanja je zato človekova pravica, katere subjekt so starši, ki naj vzgajajo svoje otroke po lastni presoji, kar vključuje najrazličnejša področja³: od vprašanj, ki zadevajo kurikulum (izbira jezikov, ukvarjanje z določenim športom), do metodoloških ali pedagoških vprašanj (kamor spada, na primer, diferencirano poučevanje in drugi, bolj disciplinarni vidiki).

Na to področje seveda spada verska usmeritev: normalno je, da starši želijo vzgajati svoje otroke v svoji lastni veri, skladno s tem, v kar verujejo in prakticirajo. Ne gre torej za neko konfesionalno ali ideološko vprašanje, marveč za naravno pravico staršev.

Ta svoboda jamči, da bodo oni tisti, ki bodo poskrbeli za vzgojo svojih otrok, bodisi samostojno bodisi tako, da izberejo takšno šolo in druge načine, ki jih štejejo za primerne in potrebne, ter tudi tako, da sami vzpostavljajo lastne vzgojne centre. ***Država ima očitno funkcijo spodbujanja, preverjanja, nadziranja. In to zahteva enakost možnosti za zasebne iniciative in za državo: nadziranje ne pomeni oviranje, niti onemogočanje ali omejevanje svobode.***⁴

V vsakem primeru ta pravica ni omejena na domače okolje, ampak je njen predmet ravno šolanje, ki odgovarja zakonito naloženi obveznosti s strani javne oblasti, da mora biti opravljeno minimalno šolanje mladoletne osebe, t.j. v času, ko otrok živi pod oskrbo svojih staršev.

Posledično se svoboda poučevanja ne nanaša na katero koli vrsto vzgoje, temveč je v zvezi z vzgojnimi dejavnostmi, ki imajo konkreten družbeni pomeni, tako da ima vzgoja, ki jo mladoletna oseba prejme, pravno veljavo. Svoboda poučevanja zato vključuje priznanje, da ni samo državna šola tista, ki je zmožna izdajati potrdila o izpolnitvi obveznosti obveznega šolanja, ki jo je zakonito vzpostavila javna oblast.

V tem času mladoletnosti se učiteljeva aktivnost ne ravna po načinu svobodnega podajanja znanja niti po svobodi raziskovanja, ki je značilna za univerzitetno področje in dejavnosti; učitelji nastopajo na prvem mestu kot pooblaščenici s strani staršev, tako da njim v služenje posvečajo svoje strokovne sposobnosti, da bi z njimi sodelovali v obliki vzgoje, kakršno si za svoje otroke želijo.

V šolskem okolju je poučevalna dejavnost učitelja dejavnost, ki bi jo morali označiti kot "starševsko", nikoli kot ideološko dejavnost. Svoboda poučevanja se upira proti spremembi paradigme, ki prinaša zamenjavo načela, po katerem šola deluje kot pooblaščenica s strani staršev, z onim drugim načelom, ki zagovarja, da šola nastopa kot ideološko-administrativni dejavnik državne oblasti.

DOLŽNOST UKREPANJA V JAVNOSTI NA PODROČJU VZGOJE

Vsi državljani, še zlasti pa starši, morejo in morajo individualno ali v obliki združenj spregovoriti v javnosti, kadar je v igri vzgoja, ki je temeljni element skupnega dobrega. ***V življenju narodov sta dve področji odločilnega pomena: zakoni o družini in zakoni o šolstvu; in tam morajo božji otroci trdno stati, se dobro in plemenito boriti iz ljubezni do vseh ljudi.***⁵

³ Prim. prav tam

⁴ Sv. Jožefmarija, Pogovori z msgr. Escrivajem, 79

⁵ Sv. Jožefmarija, Kovačnica, 104

Ta trdnost, ki najbolj pripada družini, katere temelj je sklenjen zakon, se opira na oblast, ki je izvorna — ne podeljena s strani države niti družbe, temveč predhodna v primeri z njima, saj temelji na človeški naravi — in zato si mora prizadevati za priznanje staršem lastne pravice, da vzgajajo svoje otroke sami, oz. za pravico, da za to vzgojno dejavnost pooblastijo tiste, ki jim jo želijo zaupati, glede na to, da gre za izražanje družbene subjektivnosti družine in za področje suverenosti nad drugimi oblastmi, ki bi hotele posegati v omenjeno dejavnost. Takšna drža s strani staršev zahteva mnogo duha odgovornosti in iniciative.

J. A. Araña in C. J. Errázuriz